

ОБЩУВАНЕТО

*Да не говориш с човек, с когото може да се говори,
значи да изгубиш човека;
да говориш с човек, с когото не бива да говориш,
значи да губиш думите си.
Умният човек не губи нито човека, нито думите си.
Конфуций*

*Великите умове обсъждат идеи.
Средните умове обсъждат събития.
Дребните умове обсъждат хората.
Неизвестен автор*

1. Същност и измерения на общуването.

Неслучайно родители и педиатри с трепет следят развитието на детския говор в различните му разновидности. Много тестове за диагностика на интелекта са построени върху изследване на общуването или по-точно върху развитието на речта, което се явява една от съществените предпоставки за общуването. Съществуват и програми за развиване на различните страни на мисленето, построени върху особености, свързани с общуването – например използване на метафори, задаване на въпроси, назоваване на аналогии [8, 180], правене на обобщения и други. Години наред е обръщано внимание на видовете общуване, на вътрешната реч като вид общуване.

Поради големия интерес към този феномен, с него са се занимавали не само педагози и психолози, а и медици, физиотерапевти и други специалисти. Разнообразието от подходи е довело дотам, че е обърнато внимание на звуците, уханията и цветовете като компоненти или условия за общуването.

Би могло да се отиде и по-далеч, предвид факта, че общуването съпътства човека от появяването му до смъртта. То присъства в другите дейности, утвърдени като основни за различните възрастови групи – игра, учение и труд. Дори нещо повече: без него тези дейности са невъзможни. В този смисъл общуването би могло да се дефинира и като основен вид дейност, който е в симбиотична връзка с останалите.

Очертава се един социален феномен, породил се още в зората на човешкото общество. Общуването е неразделна част на нашето съществуване. Човек се ражда, израства, живее и се развива като член на някаква общност, като влиза в съприкосновение с останалите членове на общността, обменяйки мисли, идеи, чувства, енергия чрез средствата на общуването. По този начин се зараждат и изграждат различни модели на социални отношения – семейни, приятелски, партньорски, трудови, учебно-възпитателни.

По пътя към определяне *същността* на явлението общуване, редно е да се спрем първо върху понятията, чрез които предаваме идеята за общуването и които съставят своеобразна група от езикови единици, гравитиращи около общата идея.

В *Съвременен тълковен речник на българския език* намираме следните определения [2]:

Общувам: „Поддържам връзки“.

Връзка: „...4. Контакт...6. Близост, взаимно общуване...“.

Близост: „...2. Близки отношения“.

Отношения: „...2. Само *мн.* Взаимно общуване“.

Общителен: „Който лесно установява контакт с други хора, който обича да общува“.

Общение: „*Остар.* Делови или приятелски връзки; общуване“.

Контакт: „1. Съприкосновение, допир, връзка... 2. *Прен.* Тясно общуване, връзка с някого“.

Контактен: „...3. *Разг.* Който е общителен, лесно се запознава и общува“.

Контактувам: „Общувам“.

В *Речник на чуждите думи в българския език* фигурират следните дефиниции на понятията *комуникация* и *комуникативен (комуникационен)*, имащи отношение към общуването [6]:

Комуникация: „1. Съобщителни пътища, връзки (транспортни линии, телефон, радио, телевизия). 2. Съобщаване, информиране. 3. *Език.* Езиково общуване между хора“.

Комуникативен и комуникационен: „Съобщителен; информационен; езиков“.

Очевидно горните определения дават само първоначална посока на изследването на явлениято *общуване*, без да навлизат в неговата дълбочина и многостранност. Тези дефиниции ни отвеждат предимно към условията, необходими за осъществяването на процеса на общуване – установяване на контакт, връзка, повече или по-малко близки отношения със събеседника. Но за нас е важно и съществено да внесем яснота относно същността на самия процес и неговите измерения.

В научната литература има различни гледни точки относно същността на общуването. Част от авторите поддържат донякъде едностранчиви виждания за общуването: като *информационен обмен* – словесен или невербален – изискващ взаимно *разбиране* (Осгуд, 1963; Виготски, 1956; Рубинщайн, 1959); като контакт, при който комуникацията протича чрез *взаимодействие* между участниците в общуването (Аргайл, 1969; Яноушек, 1984); като *дейност*, в хода на която участниците в общуването преминават през процес на съобразяване със своя събеседник и взаимно приспособяване, евентуално за бъдещо сътрудничество и съвместна работа (Шибутани, 1969; Каган, 1974; Леонтиев, 1979; Лисина, 1982); като *личностни и обществени отношения* (Соковнин, 1973) [10, 183–184].

Навлизайки в сложната природа на общуването, разгледано от всичките му страни, по-скоро го виждаме като комплексен процес, съчетаващ в себе си всички гореизброени аспекти. Съвременната концепция за идеалния модел на общуването го определя като сложно и многостранно явление, при което се осъществява обмяна на информационно, емоционално, ценностно и енергийно равнище, чрез взаимодействие между участниците в общуването, при взаимно разбиране и опознаване. Общуването е както междуличностно, така и обществено явление, като едното върви неразделно с другото: от една страна, чрез общуването личностите се адаптират в общността, а от друга страна, самата общност се променя вследствие на това взаимодействие между нейните елементи. Както всеки процес на обмяна, така и общуването води до някаква промяна у всички участници в него. Ето защо може да се твърди, че общуването е една от основните движещи сили в личностното и общественото развитие.

Според Г. Андреева [1] общуването има следните **аспекти**:

- *Комуникативен* – обмяна на информация, знания, идеи, нагласи и т. н. Процесът на комуникация може да се разглежда като диалогово общуване, при което участват две и повече страни при евентуална размяна на ролите. Съобщението се излъчва от единия участник (адресант) и се предава на приемника (адресат) по информационния канал, който може да е сравнително свободен или смутен от странични въздействия (например шум). При предаването на информационното съобщение, то обикновено първо бива кодирано от адресанта посредством езикова (думи, букви, йероглифи), цифрова, символна, музикална или друга кодираща система, която впоследствие бива декодирана от адресата, възприета и осмислена. Понякога адресатът изпраща послание на адресанта относно начина, по който е било декодирано първоначалното съобщение – т. нар. *обратна връзка*. Тя може да се осъществи по вербален или невербален (поза, жест, мимика) път. Моделът на комуникативния аспект на общуването може да бъде представен по следния начин:

